

2017 M. GEGUŽĖ

Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų, bendrai finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas

VERTINIMO ATASKAITOS SANTRAUKA

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Vertinimas yra bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo ir nacionalinio biudžeto lėšų pagal Veiksmų programos prioriteto „Techninė parama, skirta informuoti apie veiksmų programą ir jai vertinti“ priemonę Nr. 12.0.2-CPVA-V-203 „Europos Sąjungos fondų investicijų vertinimas“. Paslaugos teikiamos Ūkio ministerijos užsakymu.

1. VERTINIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Siekiant efektyvaus, įrodymais grįsto ir tinkamai informuoto viešosios politikos planavimo, stebėsenos ir vertinimo yra būtina tam turėti tam reikalingus metodologinius įrankius ir aukštos kompetencijos personalą (metodinį centrą).

2011 m. įgyvendinto Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimo I etapo metu buvo sukurtas HERLIT-16 makroekonominis modelis, kuriame Lietuvos ekonomika skirstoma į šešiolika su ŪM suderintų sektorių. Atsižvelgiant į tai, kad pastarasis modelis, pasikeitus statistikos sistemai ir atsiradus naujiems reikalavimams modeliavimui ir politikos vertinimui, prarado aktualumą, buvo inicijuotas antrasis tiriamojo projekto etapas.

Šio vertinimo tikslas – atnaujinti modelį ir nustacius 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikį Ūkio ministerijos administruojamoms ūkio sritims, pagerinti ES fondų investicijų panaudojimą 2014–2020 m. laikotarpiu.

Siekiant vertinimo tikslo buvo įgyvendinti 4 vertinimo uždaviniai:

- Atnaujinti modelį, papildant jį nauja žmogiškųjų išteklių sritimi ir išskirstant Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtas ir ES fondų investicijų lėšomis bendrai finansuojamas ūkio sritis į sektorius ir subsektorius, atsižvelgus į Ūkio ministerijai priskirtus Veiksmų programos prioritetus ir uždavinius;
- Atnaujinti modelį, papildant jį naujais ekonominiais (pagal EVRK 2 redakciją) ir stebėsenos rodikliais (pagal Veiksmų programą), atsižvelgus į 2014–2020 m. laikotarpiu Ūkio ministerijai priskirtas administruoti ūkio sritis;
- Įvertinti, kaip 2007–2013 m. ES struktūrinė parama paveikė Ūkio ministerijos administruojamas ūkio sritis ir makroekonominis rodiklius;
- Pateikti 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio prognozes Ūkio ministerijos administruojamoms ūkio sritims ir makroekonominiams rodikliams.

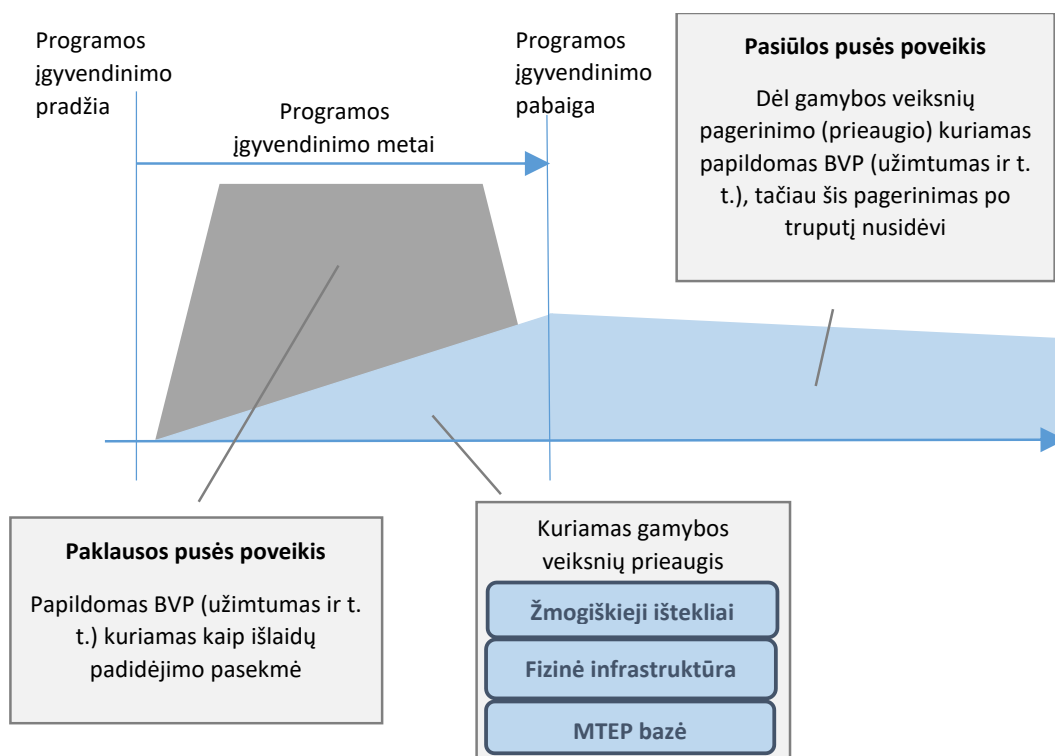
2. VERTINIMO METODAI

Vertinimo teorinį pagrindą sudarė HERMIN / HERLIT makroekonominis modelis. Nacionalinėje ir ES viešosios politikos analizės praktikoje makroekonominiai modeliai yra vienas labiausiai pripažįstamų paramos programų investicijų poveikio vertinimo instrumentų. HERMIN makroekonominio modeliavimo sistema yra sukurta valstybės intervencijų vidutinės ir ilgo laikotarpio trukmės poveikiui analizuoti ir vertinti. Šie modeliai naudojami Europos Komisijos ir Europos Parlamento užsakymu atliekamuose vertinimuose.

Vertinimo metu buvo atnaujintas ir automatizuotas HERLIT-16 makroekonominis modelis. Modelio atnaujinimas iš esmės prilygo naujo modelio parengimui. T. y. buvo iš naujo surinkti apie 900 rodiklių

duomenys, patikrintos priklausomybės tarp modelyje naudojamų rodiklių, sudarytas galimą ekonomikos raidą tinkamai atspindintis pradinis scenarijus, ir pan.

Atnaujintame modelyje yra **inkorporuoti visi teorinėje ekonomikos literatūroje aprašyti Sanglaudos politikos veikimui būdingi mechanizmai**. Atnaujintas modelis, kaip ir kitos modelio versijos, pasižymi tuo, kad jis inkorporuoja tiek ekonomikos paklausos pusės (Keinsistinius), tiek pasiūlos pusės mechanizmus. Šiuos mechanizmus galima pavaizduoti stilizuotame paveiksle (1 paveikslas). **Trumpalaikiai paklausos pusės efektai** atsiranda kaip išlaidų padidėjimo ir pajamų politikos instrumentų, susijusių su Sanglaudos politikos intervencijomis, pasekmė. T. y. paklausos pusės poveikis lemia, kad papildomas BVP (papildomas užimtumas ir t. t.) yra kuriamas kaip atsakas į padidėjusias išlaidas (arba kaip atsakas į ekonomiką pasiekusias ES fondų investicijų lėšas). Toks poveikis atsiranda veiksmų programos (-ų) įgyvendinimo metais ir kartu su veiksmų programos (-ų) pabaiga išnyksta (nes baigiasi veiksmų programos (-ų) lėšos).

1 PAVEIKSLAS. ES INVESTICIJŲ PAKLAUSOS IR PASIŪLOS PUSĖS POVEIKIS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Paklausos pusės poveikis yra svarbus ir neturėtų būti ignoruojamas. Nepaisant to, Sanglaudos politikos atveju paklausos pusės poveikis turi tik pereinamąjį svarbą, kadangi **sanglaudos politikos intervencijomis yra siekiama padidinti ilgalaikį ekonominį potencialą** (transformuoti ir modernizuoti paramą gaunančią ekonomiką, kad ji taptų labiau pajėgi atlaikyti Bendrojoje rinkoje egzistuojantį konkurencinį spaudimą). Tad ES fondų investicijų siekiamybė yra **pasiūlos pusės poveikis**. Žiūrint iš ekonominės teorijos taško, tokį poveikį ES investicijos sukuria šiomis veiklomis:

- gerinančiomis fizinę infrastruktūrą, kurią privatus sektorius galėtų panaudoti produkcijos kūrimo veikloje;
- gerinančiomis žmogiškuosius išteklius (pavyzdžiui, investuojant į mokymus), kuriuos privatus sektorius galėtų panaudoti produkcijos kūrimo veikloje;

- nukreipiančiomis viešąją finansinę paramą į privatų sektorių, siekiant skatinti investicijas ir produkcijos kūrimo veiklos efektyvumą, taip didinant gamybos veiksmų našumą ir mažinant sektoriaus patiriamas gamybos ir kapitalo sąnaudas;
- gerinančiomis MTEP bazę, kurią privatus sektorius galėtų panaudoti didindamas konkurencingumą Bendrojoje ir pasaulinėje rinkose.

Naudojant atnaujintą modelį buvo modeliuojami Ūkio ministerijos administruojamas investicijas apimantys intervencijų scenarijai: 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos investicijų paketą (apie 1 587 mln. eurų) apimantis išlaidų scenarijus ir 2014–2020 m. ES fondų investicijų paketą (apie 994 mln. eurų) apimantis išlaidų scenarijus. Finansinių injekcijų metinis pasiskirstymas buvo sudarytas remiantis Ūkio ministerijos pateiktais faktiniais išlaidų duomenimis ir prognoze iki 2019 metų, o taip pat vertintojų komandos prielaidomis dėl galimo lėšų įsisavinimo 2020–2023 m. laikotarpiu.

3. VERTINIMO REZULTATŲ APŽVALGA

Galutinis vertinimo rezultatas – unikalus automatizuotas atnaujintas ir Ūkio ministerijos poreikiams pritaikytas HERLIT-16 makroekonominis modelis ir dviejų programavimo laikotarpių (2007–2013 m. ir 2014–2020 m.) investicijų poveikio šalies ekonomikai ir Ūkio ministerijos administruojamoms sritims vertinimas.

Toliau pateikiama vertinimo rezultatų apžvalga.

3.1. MODELIO SEKTORINĖS STRUKTŪROS PARINKIMAS

2011 m. įgyvendinto Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimo I etapo metu sukurtame HERLIT-16 makroekonominame modelyje Lietuvos ekonomika skirstoma į šešiolika su ŪM suderintų sektorių. Kaip parodė ankstesnė modeliavimo patirtis, tokia sektorinė struktūra gerai atspindi šalies ekonomikoje vykdomų ekonominių veiklų įvairovę, o taip pat tinkamai atspindi mechanizmus, per kuriuos ES investicijos daro poveikį ekonomikai. Tačiau ankstesniame modelyje buvo naudojami statistiniai duomenys pagal EVRK 1.1 red. klasifikatorių. Todėl vertintojai kiekvienam HERLIT-16 subsektoriui iš naujo priskyrė EVRK 2 red. klasifikatorių atitinkančias 64 ekonomines veiklas, apie kurias duomenys yra skelbiami viešai.

2007–2013 m. programavimo laikotarpio prioritetų ir uždavinių bei projektų vykdytojų duomenų analizė parodė, kokiuose subsektoriuose koncentruojasi atskirų Ūkio ministerijos sričių paramą gaunantys subjektai. Nustatytos intervencijų sąsajos su modelio subsektoriais leidžia daryti išvadą, kad modelyje naudojami ekonomikos sektoriai ir subsektoriai atitinka Ūkio ministerijai priskirtus Veiksmų programos prioritetus ir uždavinius.

3.2. MODELIO ATNAUJINIMAS IR PAPILDYMAS NAUJAIS RODIKLIAIS

I vertinimo etapo metu stebėsenos sistema buvo suskirstyta į dvi pagrindines dalis: ekonomikos rodiklių stebėsenos sistemą ir specifinių sektorių rodiklių stebėsenos sistemą.

I vertinimo etapo metu sukurta ekonomikos rodiklių stebėsenos sistema apima visus HERLIT-16 modeliui sukurti ir modeliavimui atlikti reikalingus endogeninius ir egzogeninius rodiklius, kurių iš viso priskaičiuojama virš 900. Ši ekonomikos rodiklių stebėsenos sistema nesikeičia, nes reprezentuoja visus svarbiausius ekonomikos reiškinius, procesus ir jų tendencijas.

Specifinių sektorinių rodiklių atveju, poreikis pasiūlyti naujus rodiklius kyla pirmiausia dėl naujos – žmogiškųjų išteklių – srities įtraukimo. Vertintojų ekspertų grupės pasiūlyti modeliuojamų specifinių sektorinių rodiklių pakeitimai buvo įtraukti į atnaujintą modelį.

Atnaujinto modelio tinkamumą ES fondų investicijų poveikio vertinimui pagrindžia jo dizainas. Atnaujintame modelyje yra inkorporuoti visi teorinėje ekonomikos literatūroje aprašyti Sanglaudos politikos veikimui būdingi mechanizmai, t. y. modelis inkorporuoja tiek ekonomikos paklausos pusės (Keinsistinius), tiek pasiūlos pusės mechanizmus.

Kaip reikalauja Techninė specifikacija, atnaujintas HERLIT-16 modelis yra visiškai automatizuotas, todėl siūloma atnaujintą makroekonominį modelį naudoti kaip pagalbinę priemonę atliekant Ūkio ministerijos, kaip tarpinės institucijos, vykdomas funkcijas.

3.3. 2007–2013 M. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS POVEIKIS

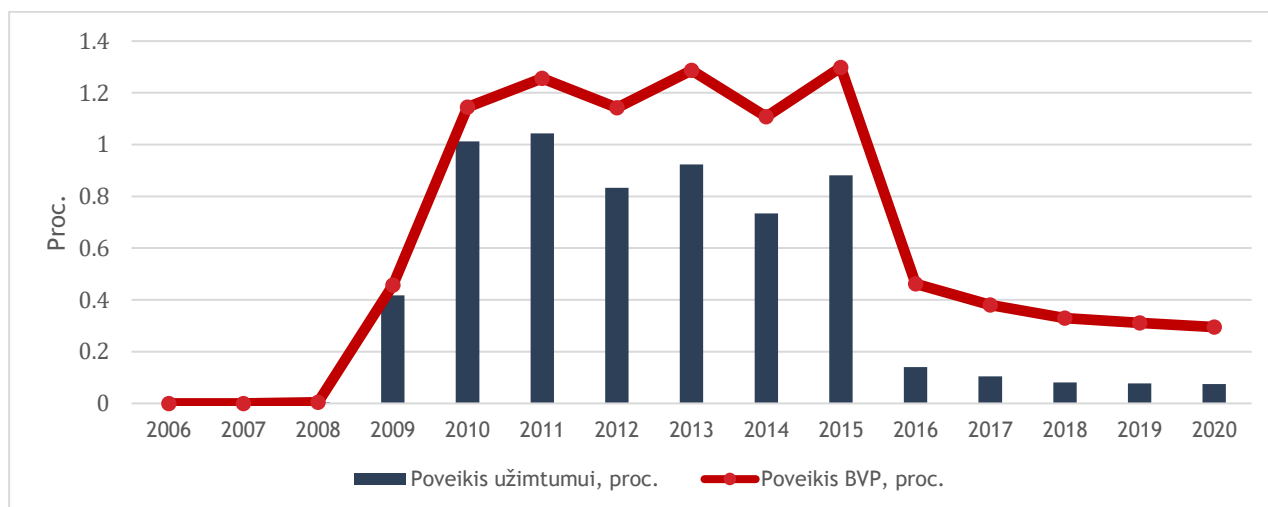
Besikeičiančios Lietuvos socialinės-ekonominės situacijos įtaka vertinimo objektui. 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos laikotarpiu buvo stebimas tiek ženklus ekonomikos nuosmukis, tiek pilnas ekonomikos atsigavimas po įvykusio nuosmukio. Atlikta analizė parodė, kad besikeičianti Lietuvos socialinė-ekonominė situacija ir makroekonominių rodiklių pokyčiai, su tam tikromis išimtimis (energetikos srities atveju), ženkliai veikia Ūkio ministerijos administruojamų sričių būklę. MTTP, VVA, turizmo ir žmogiškųjų išteklių sričių būklę atspindintys rodikliai jautriai reagavo į ekonominį nuosmukį ir ekonomikos atsigavimą. Tad šių sričių plėtros perspektyvos yra tiesiogiai priklausomos nuo socialinės-ekonominės situacijos pokyčių. Tam tikra išlyga teikiama dėl MTTP srities, kurios plėtros perspektyvas temdo ne tiek ekonominiai pokyčiai, kiek sisteminiai politikos trūkumai, dėl kurių verslo išlaidos MTTP išlieka ypač žemame lygyje, tokiu būdu ir toliau nesudarant prielaidų verslui eksperimentinės plėtros keliu kurti aukštos pridėtinės vertės produktus, kuriais būtų galima sėkmingai konkuruoti pasauliniu mastu.

Įvykę ekonomikos pokyčiai neigiamos įtakos neturėjo energetikos srities plėtros perspektyvoms. Lietuva jau dabar lenkia ES-28 vidurkį pagal energijos iš atsinaujinančių energijos šaltinių dalį. Energijos intensyvumas, nors ir išlieka gerokai aukštesnis už ES-28 vidurkį, išlaiko mažėjimo tendencijas, prie kurių turėtų prisidėti tolesnis energetinio efektyvumo didinimo priemonių įgyvendinimas.

Viso 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos išlaidų paketo poveikis makroekonominiams rodikliams. Siekiant įvertinti 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikį šalies ekonomikai ir Ūkio ministerijos administruojamoms sritims buvo modeliuojamas visą Ūkio ministerijos investicijų paketą (apie 1 587 mln. eurų) apimantis išlaidų scenarijus.

Modeliavimo rezultatai atskleidė 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikį makroekonominiams rodikliams, o taip pat atskirų sričių būklę atspindintiems rodikliams.

Atnaujintu HERLIT-16 modeliu atlikta scenarijaus simuliacija parodė, kad ES struktūrinė parama analizuotus makroekonominius rodiklius paveikė teigiamai, o poveikio dydis priklauso nuo ekonomikoje egzistuojančių sąryšių ir kasmetinių finansinių injekcijų. Pavyzdžiui, veiksmų programų įgyvendinimo laikotarpiu augant metinėms ES struktūrinės paramos injekcijoms didėja ir einamasis poveikis BVP lygiui. 2010 metais, kai finansinė injekcija yra didžiausia, dėl pasireiškusio einamojo poveikio BVP lygis yra apie 1,1 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be investicijų (2 paveikslas). Toliau iki 2015 metų poveikis kinta priklausomai nuo ES struktūrinės paramos finansinių injekcijų, be to, einamąjį poveikį vis ženkliau papildoma išryškėję pasiūlos pusės efektai. Pasibaigus ES struktūrinės paramos teikimui 2016 metais toliau išlieka kuklus, bet ilgalaikis poveikis, dėl kurio BVP lygis yra apie 0,4 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be investicijų. Šį pasiūlos pusės poveikį lemia padidėjusio fizinės infrastruktūros, žmogiškųjų išteklių ir MTTP bazės lygio iššauktos tęstinės naudos.

2 PAVEIKSLAS. METINIS BVP IR UŽIMTUMO LYGIO PADIDĖJIMAS PROCENTAIS, LYGINANT SU SCENARIJUMI BE INVESTICIJŲ

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Įsibėgėjant veiksmų programų įgyvendinimui, auga dėl Ūkio ministerijos administruojamos ES struktūrinės paramos sukurtų darbo vietų skaičius (žr. taip pat 2 paveikslą), kuris aukščiausią 13 tūkst. papildomų užimtųjų tašką pasiekia 2011 metais. Tačiau 2016 metais pasibaigus paramos teikimui išlikęs ilgalaikis užimtųjų prieaugis yra gana kuklus, sudarantis apie 1,2 tūkst.¹

Viso 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos išlaidų paketo poveikis Ūkio ministerijos administruojamoms ūkio sritims. Visą Ūkio ministerijos administruojamą 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos išlaidų paketą apimančio scenarijaus simuliacija atskleidė, kad ES struktūrinės paramos poveikis atskirų sričių būklę atspindintiems rodikliams (specifiniams sektoriniams rodikliams) yra teigiamas, o poveikio dydis priklauso nuo ekonomikoje egzistuojančių sąryšių ir rodiklio išraiškos.

Viso 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos išlaidų paketo teikiama grąža. Visą Ūkio ministerijos administruojamą 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos išlaidų paketą apimančio scenarijaus simuliacija rodo, kad dėl įgyvendintų projektų 2007–2020 m. sukurtas papildomas BVP 2 kartus viršija šių projektų išlaidas (iš Ūkio ministerijos administruojamų šaltinių, išreikštas proc. nuo BVP), t. y. sudėtinio daugiklio „CumMultP“ reikšmė 2020 metais yra lygi 2,0. Plataus HERMIN modelio taikymo patirtis rodo, kad panašių investicijų teikiamos naudos ir pačių investicijų santykio reikšmė dažnu atveju yra artima 2. Vertinamos Ūkio ministerijos administruojamos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos investicijos pasižymi panašia grąža. Todėl, nepaisant tam tikrų investicijų sėkmingumą ribojančių aspektų (pavyzdžiui, investicijomis nepavyko ženkliau padidinti verslo išlaidų MTTP lygio, kuris išlieka itin žemas), analizuojamos investicijos vertintinos kaip sėkmingos.

3.4. 2014–2020 M. ES FONDŲ INVESTICIJŲ POVEIKIS

Siekiant įvertinti 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikį buvo sudaryti keli išlaidų modeliavimo scenarijai.

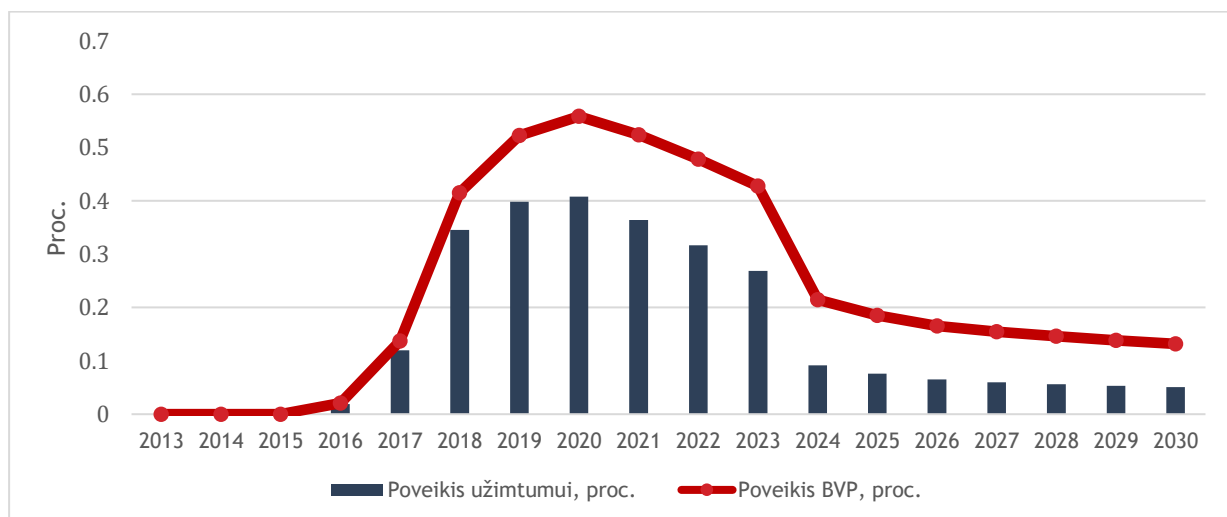
¹ Dar kartą reikėtų pabrėžti tinkamos poveikio rezultatų interpretacijos svarbą, kai atlikta scenarijaus simuliacija rodo darbuotojų atleidimus baigiantis ir pasibaigus programos įgyvendinimui. Realybėje besibaigiančias veiksmų programas pakeis 2014–2020 m. laikotarpio ES struktūrinė parama, kuri įneš savo teigiamą poveikį užimtumui.

Modeliavimo rezultatai atskleidė viso Ūkio ministerijos administruojamo 2014–2020 m. ES fondų investicijų paketo (apie 994 mln. eurų) poveikį makroekonominiams rodikliams, šio paketo poveikį atskiriems ekonomikos subsektoriams, kiekvienoje srityje atliekamų investicijų poveikį makroekonominiams rodikliams, taip pat viso investicijų paketo poveikį atskirų sričių būklę atspindintiems rodikliams.

Viso 2014–2020 m. laikotarpio išlaidų paketo poveikis makroekonominiams rodikliams. Lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu, modeliujamos investicijos nominalia išraiška yra apie 40 procentų mažesnės, todėl visą 2014–2020 m. laikotarpio išlaidų paketą apimančio scenarijaus simuliacijos metu buvo gautas mažesnis procentinis makroekonominių rodiklių pokytis dėl atliktų investicijų (ne tik dėl mažesnės investicijų apimties nominalia verte, bet ir dėl paaugusios ekonomikos ir padidėjusių kainų).

ES investicijų ekonominę naudą geriausiai atspindi sudėtiniai daugikliai, kurie parodo, kiek per visą laikotarpį nuo programos išlaidų pradžios suteikta nauda ekonomikai viršija pačias akumuliuotas programos išlaidas. Modeliavimo rezultatai parodė, kad dėl įgyvendintų projektų 2014–2030 m. sukurtas papildomas BVP 2,2 karto viršija šių projektų išlaidas (iš Ūkio ministerijos administruojamų šaltinių, išreikštas proc. nuo BVP), t. y. sudėtinio daugiklio „CumMultP“ reikšmė 2030 metais yra lygi 2,2. Vadinas, modeliujamame labiausiai tikėtina scenarijuje 2014–2020 m. ES investicijos matomos kaip ne mažiau efektyvios, lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu.

Poveikio atskiriems makroekonominiams rodikliams dydis priklauso nuo ekonomikoje egzistuojančių sąryšių ir kasmetinių finansinių injekcijų. Pavyzdžiui, veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu augant metinėms ES fondų investicijų injekcijoms didėja ir einamasis poveikis BVP lygiui. 2019 metais, kai numatoma didžiausia finansinė injekcija, dėl pasireiškusio einamojo poveikio BVP lygis modeliujamas apie 0,55 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be investicijų (3 paveikslas). Toliau iki 2023 metų poveikis kinta priklausomai nuo finansinių injekcijų (atliekamų iš ŪM administruojamų šaltinių), be to, einamąjį poveikį vis ženkliu papildė išryškėję pasiūlos pusės efektai. Pasibaigus finansinėms injekcijoms 2024 metais toliau išlieka kuklus, bet ilgalaikis poveikis, dėl kurio BVP lygis yra apie 0,2 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be investicijų. Šį poveikį lemia padidėjusio fizinės infrastruktūros, žmogiškųjų išteklių ir MTTP bazės lygio iššauktos tęstinės naudos.

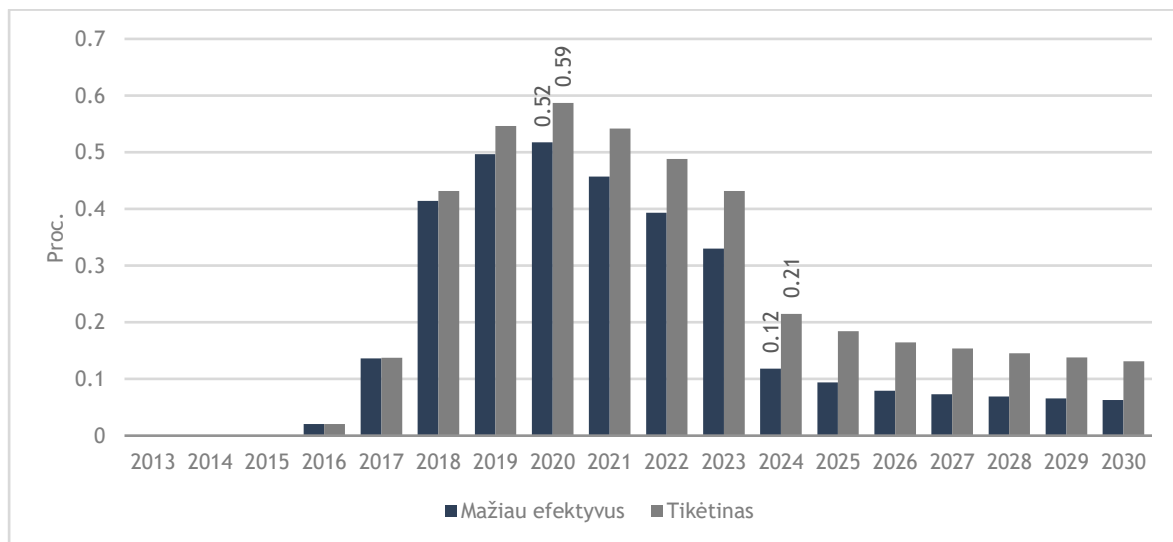

3 PAVEIKSLAS. METINIS BVP IR UŽIMTUMO LYGIO PADIDĖJIMAS PROCENTAIS, LYGINANT SU SCENARIJUMI BE INVESTICIJŲ

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Įsibėgėjant veikslių programos įgyvendinimui, auga dėl Ūkio ministerijos administruojamų ES fondų investicijų sukurtų darbo vietų skaičius (taip pat žr. 3 paveikslą), kuris modeliujamame scenarijuje aukščiausiai 5,9 tūkst. papildomų užimtųjų tašką pasiekia 2020 metais. Tačiau 2024 metais pasibaigus paramos teikimui išlikęs ilgalaikis užimtųjų prieaugis yra gana kuklus, sudarantis apie 1 tūkst.

Visą 2014–2020 m. laikotarpio investicijų paketą apimantis, tačiau mažiau efektyvus (lyginant su tikėtiniu) scenarijus. Labiausiai tikėtinas scenarijus yra paremtas prielaidomis, kad bus pasiektas įprastas investicijų efektyvumas. Tačiau kyla rizika, kad dėl įvairių veikslių investicijų rezultatai verslo poreikius atitiks mažiau, nei tikėtasi. Siekiant įvertinti, kokią poveikį turėtų tokių rizikų išsipildymas, papildomai buvo modeliujamas visą Ūkio ministerijos 2014–2020 m. laikotarpio investicijų paketą apimantis, tačiau mažiau efektyvus (lyginant su tikėtiniu) scenarijus. Mažiau efektyvaus scenarijaus atveju ekonomikos paklausos pusės poveikis yra beveik identiškas labiausiai tikėtino scenarijaus paklausos pusės poveikiui, kadangi padidėjusios išlaidos ekonomikoje sukuria analogiškus multiplikatoriaus efektus (4 paveikslas). Skirtumas, lyginant su labiausiai tikėtiniu scenarijumi, pradeda ryškėti veikslių programos įgyvendinimo paskutiniaisiais metais. Prastai verslo poreikius atitinkantys projektų rezultatai ribotai prisideda prie verslo subjektų našumo ir gamybos apimčių didinimo. Todėl pasibaigus veikslių programos įgyvendinimui išlieka ženkliai kuklesnis pasiūlos pusės poveikis, lyginant su labiausiai tikėtiniu scenarijumi.

4 PAVEIKSLAS. LABIAUSIAI TIKĖTINO IR MAŽIAU EFEKTYVAUS SCENARIJŲ Palyginimas: metinis BVP lygio padidėjimas procentais, lyginant su scenarijumi be investicijų

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Tikėtino ir mažiau efektyvaus scenarijų palyginimas yra gera iliustracija, kaip svarbu yra ne tik laiku (arba kaip galima greičiau) įsisavinti Lietuvai skirtas ES fondų lėšas, bet ir kartu užtikrinti investicijų efektyvumą, siekiant, kad projektų rezultatai kaip įmanoma labiau atitiktų verslo poreikius ir tokiu būdu daugiau prisidėtų prie verslo subjektų našumo ir gamybos apimčių padidinimo ilguoju laikotarpiu.

Viso 2014–2020 m. laikotarpio investicijų paketo poveikis atskiriems ekonomikos subsektoriams. Poveikio atskiriems ekonomikos subsektoriams analizė parodė, kad kiekvienas sektorius pasižymi savita reakcija į paklausos ir pasiūlos pusės efektus. Apdirbamosios gamybos subsektorių atveju, veikslių programos įgyvendinimo metu galimas nežymus smukimas. Tokį smukimą lemia neženklus tarptautinio konkurencingumo sumažėjimas, kurį sukėlė per paklausos pusę pasireiškęs ES fondų investicijų poveikis, padidinęs įtampą darbo rinkoje ir pakėlęs darbo užmokesčio lygį. Tuo tarpu pasibaigus veikslių programos įgyvendinimui išlieka ilgalaikis apdirbamosios gamybos sektorių BPV lygio padidėjimas, nulemtas tęstinių naudų, kylančių iš pagerinto gamybos veikslių lygio.

ES fondų investicijų poveikis rinkos paslaugų sektoriams skiriasi nuo poveikio apdirbamosios gamybos sektoriams. Rinkos paslaugų sektorių atveju veiksmų programos įgyvendinimo metais modeliuojamas paklausos pusės sąlygojamas augimas. ŪM administruojamos ES fondų investicijos tose srityse, kuriose investuojama į turimo gamybos veiksnių lygio gerinimą, iššaukia ilgalaikį produkcijos apimčių ir našumo prieaugį pasibaigus veiksmų programos įgyvendinimui.

Kiekvienoje srityje atliekamų 2014–2020 m. laikotarpio investicijų poveikis. Atskirai vertinant kiekvienoje ŪM administruojamoje srityje atliekamų ES fondų investicijų poveikį buvo nustatyta, kad didžiausia ekonominė nauda yra tikėtina iš projektų, įgyvendinamų ŪM administruojamoje MTTP srityje – dėl įgyvendintų projektų 2014–2030 m. sukurtas papildomas BVP net 3,19 karto viršija ES fondų investicijų išlaidas (išreikštas proc. nuo BVP), t. y. sudėtinio daugiklio „CumMultP“ reikšmė 2030 metais yra lygi 3,19. Kitose ŪM administruojamose srityse įgyvendinamų projektų sukuriamas poveikis yra mažesnis – sudėtinio daugiklio „CumMultP“ reikšmė 2030 metais žmogiškųjų išteklių srityje sudaro 2,39, energetikos srityje – 2,29, turizmo srityje – 2,03, o VVA srityje – tik 1,59. Taip pat reikia pabrėžti, kad aukštesnė įgyvendinamų ir įgyvendintų projektų ekonominė nauda MTTP ir žmogiškųjų išteklių srityse pasireiškia jau veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu. Pavyzdžiui, MTTP srityje dėl įgyvendintų projektų iki 2020 m. sukurtas papildomas BVP šių projektų išlaidas (iš ŪM administruojamų šaltinių) viršija 1,67 karto, o žmogiškųjų išteklių srityje – 1,64 karto, lyginant su 1,11–1,45 karto kitose srityse.

Vis dėlto, nepaisant modeliuojamos aukštesnės MTTP srityje atliekamų investicijų grąžos, MTTP srities finansavimo didinimas kitų sričių sąskaita gali ir neatnešti papildomos naudos. Tokia išvada grindžiama prieinama mokslinė literatūra, teigiančia, kad vien atskirais komponentais paremtos strategijos, pvz., nukreiptos tik į žmogiškojo kapitalo skatinimą arba tik į infrastruktūrą, kelia riziką, kad išleistos lėšos nesuteiks norimo efekto.

Finansinių instrumentų poveikio modeliavimas. Modeliuojant finansinių instrumentų lėšų įliejimą į ekonomiką, buvo atsižvelgta į subsidijų priemonių ir finansinių instrumentų socialinio ekonominio poveikio skirtumus. Lyginant su subsidijomis, finansinių instrumentų išskirtinumas yra pakartotinis lėšų panaudojimas. Atitinkamai, tikėtinas scenarijus pasižymi didesniu ilgalaikiu poveikiu nei scenarijus, kuriame finansiniams instrumentams skirtos lėšos būtų modeliuojamos kaip subsidijos. Vis dėlto, nebūtų tikslinga SVV rėmimui taikyti tik finansinius instrumentus, kadangi tam tikrais atvejais subsidijų priemonių taikymas yra tinkamesnis sprendimas.

Viso 2014–2020 m. laikotarpio investicijų paketo poveikis atskirų sričių būklę atspindintiems rodikliams. Visą 2014–2020 m. laikotarpio investicijų paketą apimančio scenarijaus simuliacija atskleidė, kad ES fondų investicijų poveikis atskirų sričių būklę atspindintiems rodikliams (specifiniams sektoriniams rodikliams) yra teigiamas, o poveikio dydis priklauso nuo ekonomikoje egzistuojančių sąryšių ir rodiklio išraiškos. Pavyzdžiui, poveikis darbo užmokesčiui procentine išraiška yra didesnis nei poveikis BVP ne tik todėl, kad darbo užmokesčio augimas lenkia našumo augimą, bet ir todėl, kad poveikis BVP palyginamumo tikslais vaizduojamas palyginamosiomis kainomis, o poveikis darbo užmokesčiui – nominaliomis kainomis.

4. ATNAUJINTO MODELIO TOLESNIS NAUDOJIMAS

Siekiant efektyvaus, įrodymais grįsto ir tinkamai informuoto viešosios politikos planavimo, stebėsenos ir vertinimo yra būtina tam turėti tam reikalingus metodologinius įrankius ir aukštos kompetencijos personalą (metodinį centrą). Anksčiau Ūkio ministerijos disponuoti metodologiniai instrumentai nebuvo tinkamai parengti analitiniam darbui, stokojo automatizacijos, o turimas makroekonominis modelis buvo

naudojamas ribotai. Atnaujintas modelis pašalina šiuos apribojimus, todėl Ūkio ministerijai yra sudarytos sąlygos jį naudoti plačiau:

- Siūloma atnaujintą HERLIT-16 makroekonominį modelį naudoti kaip pagalbines priemones atliekant Ūkio ministerijos, kaip tarpinės institucijos, vykdomas funkcijas, susijusias su analize, prognozavimu, planavimu ir vertinimu.
- Siekiant modelį paversti pilnaverte pagalbine priemone siūloma užtikrinti reikiamus žmogiškuosius išteklius, funkciškai atskirti modeliavimo rezultatais paremtą vertinimą atliekančių asmenų užduotis nuo planavimo funkcijos.
- Pasitelkiant modelį siūloma analizuoti modelio instrukcijoje nurodytus ES fondų investicijų išlaidų scenarijus.
- Rekomenduojama kaupti žinias, reikalingas modeliavimo tikslumui ir patikimumui padidinti.
- Rekomenduojama inicijuoti monitoringą, kuris leistų periodiškai rinkti mikro lygmens (projektų) duomenis ir pasitikrinti, ar atrinkti finansuoti projektai teikia tenkinančią grąžą, ir esant poreikiui koreguoti atrankos procedūras, kad finansavimui būtų atrinkti kaip įmanoma didžiausią grąžą teikiantys projektai.